

ЗА ЗНАЧЕНИЕТО НА СТИЛИСТИКАТА В ОБУЧЕНИЕТО НА БЪДЕЩИТЕ ЖУРНАЛИСТИ И PR СПЕЦИАЛИСТИ

доц. д-р Веселина Ватева

Бургаски свободен университет

ABOUT THE SIGNIFICANCE OF STYLISTICS IN THE TEACHING OF FUTURE JOURNALISTS AND PR SPECIALISTS

Assoc. Prof. Veselina Vateva, Ph.D.

Burgas Free University

РЕЗЮМЕ: В статията се разглеждат основните моменти в обучението по стилистика на бъдещите журналисти и PR специалисти в Центъра по хуманитарни науки. Отделя се внимание върху лингвистичните особености на текстовете от публицистичния стил. Разкрива се значението на лингвостилистичния анализ в обучението на студентите.

Ключови думи: *стилистика, лингвостилистичен анализ, публицистичен стил, журналист, PR специалист.*

ABSTRACT: The basic moments of teaching in stylistics of future journalists and PR specialists from the Center of the Humanities are discussed in the article. Attention is paid to the linguistic peculiarities of the journalistic style texts. The meaning of the linguistic analysis in the teaching of the students is revealed.

Key words: *stylistics, linguistic analysis, journalistic style, journalist, PR specialist.*

Стилистиката е една от основните езиковедски науки, която има особена значимост за повишаване на езиковата компетентност, комуникативните способности, културата на речта и стилистичната коректност на бъдещите журналисти и PR специалисти. Може да се каже, че като наука тя заема гранично положение между литературознанието и езикознанието. От една страна, стилистиката се опира върху постиженията на теорията на литературата и на литературния анализ, най-вече при разглеждане на текстове от художествения стил. От друга страна, стилистиката изцяло се основава при лингвостилистичния анализ на текстове от всички стилове върху терминологичния апарат и научните трактовки на всички езиковедски науки – фонетика, лексикология, морфология, синтаксис. Във връзка с това Д. Попов посочва, че „стилистичното в езика не представлява особено равнище, но пронизва всички езикови равнища, като се съдържа във всяко от тях“ (Попов, 2001:8). В същата насока е и уточнението, което прави Хр. Станева – „стилистиката няма собствени езикови единици, но изучава стилистичните възможности на езиковите единици от всички езикови

равнища – от фонемата до текста, но от особена стилистична гледна точка“ (Станева, 1997:20).

Ст. Брезински обръща внимание върху особеното значение на стилистиката за професията на журналиста. Според него тя има „пряко отношение към въпросите на журналистиката – работата изобщо в средствата за масова информация е немислима без знанията, които може да поднесе стилистиката. Стилистиката разглежда как най-целесъобразно и умело може да се използват в практиката, в речта (писмена и говорима) изразните средства на българския език, кое е подходящо и кое не е подходящо, кое може да бъде ефективно и кое е сухо и със слабо въздействие върху слушателя и читателя, как да се постигне най-добрата и най-подходящата езикова форма, в която да се обличат мислите“ (Брезински, 2001:6).

В Центъра по хуманитарни науки към БСУ студентите от специалностите „Журналистика“, „Връзки с обществеността“ и „Обществени комуникации и социална психология“ изучават следните основни направления в стилистиката – лингвостилистика и функционална стилистика, частна стилистика (на българския книжовен език), синхронна стилистика (на съвременния български език), нормативна стилистика (анализ на стилистични грешки и различни начини за редактирането им).

По отношение на предмета на лингвостилистиката Д. Попов отбелязва, че той „може да бъде регулярното и нерегулярното в езиковата употреба (перформацията), правилното и неправилното по отношение на езиковата норма, нормалното и аномалното изказване с оглед на сферата на употреба, неутралното и ефективното в речевата продукция, сухото и атрактивното в езиковия изказ, емоционалното и неемоционалното в израза, случайното и преднамереното в речта, непринуденото и тенденциозното, естественото и маниерното в комуникацията, обичайното и необичайното в езиковото общуване, привлекателното и шокиращото в речевото поведение“ (Попов, 2001:13). А за това какво изучава функционалната стилистика, авторът посочва, че неин обект е „функционирането на отделните елементи в езиковата система и подсистемите на езика (т. нар. функционални стилове) като важни аспекти на цялостната езикова продукция на говорещия и на пишещия човек (цит.съч.:14).

Хр. Станева разграничава „граматическа (описателна) стилистика, която изучава стилистичните възможности на граматическите категории на морфологичните и синтактичните единици, и функционална стилистика, изследваща стиловата системност на функционалните стилове“ (Станева, 1997:20).

По-различна е позицията по проблема на З. И. Хованска. Тя отделя „лингвостилистиката, която изучава езика като цяло, в цялото му функционално-комуникативно многообразие, от литературната стилистика, чийто обект се явява художественото произведение като единство от всички негови компоненти и по-специално от неговите езикови компоненти“ (Хованска, 1984:29).

В обучението по стилистика студентите от Центъра по хуманитарни науки разглеждат понятието конотация и видовете конотативни функции; осмислят семантичните процеси на трансформация при метафората и метонимията; запознават се с характеристиките на метафоричните тропи – олицетворение, хипербола, литота, оксиморон, синестезия и с метонимичните тропи – синекдоха, сингуларизация, плурализация, антономазия, паронимазия.

Във връзка с изучаването на лингвостилистиката вниманието се насочва към конотативните възможности на езиковите единици на отделните езикови равнища. На фонетично равнище се отбелязват, от една страна, експресивните фонетични повторения (асонанс, алитерация, ономатопея), които създават мелодичност или съзнателно търсена какофония. От друга страна, се разглеждат и порочните повторения, които носят неблагоприятно звучие, и е важно да се избягват в журналистическите текстове. На лексикално равнище се осъществява представяне на лексиката в групи – от функционално-експресивно и от функционално-стилистично гледище; в лексико-семантични групи (омоними, пароними, синоними, антоними); според сферата на употреба; според активната или пасивната им употреба. Във всички групи лексемите се анализират от гледна точка на техните стилистични функции. На морфологично равнище се изучават конотативните функции на словообразователните и на граматическите морфеми, разглеждат се транспозициите по всички морфологически категории и се обяснява техният стилистичен ефект. На синтактично равнище се изясняват конотативните функции на изреченията според начина им на изказване – съобщителни, различните видове въпросителни, подбудителни, възклицателни изречения. Обръща се внимание и върху стилистичните характеристики на изреченията по структура, по-точно на различните видове едносъставни изречения (определенолични, неопределенолични, безлични, обобщенолични, именни), на елиптичните и незавършените изречения.

По отношение на функционалната стилистика вниманието се насочва основно към публицистичния стил. Текстовете му се анализират най-вече на лексикално, морфологично и синтактично равнище, тъй като фонетичното равнище не е така силно стилистично активно. Ярък лексикален белег на тези текстове е обществено-политическата лексика, която допринася за постигане на информативност, аналитичност и актуалност. Представят се различните суфикси за образуване на думите, които преобладаващо са от чужд произход. Обяснява се понятието колоквиализация – процес на навлизане на разговорна лексика в публицистичния стил. По-голямата част от тези думи са от турски език и са предимно с отрицателна експресивност. При емоционално-експресивната лексика акцентът се поставя върху лексемите с преносно значение – метафори, метонимии, перифрази, метафорични епитети. В публицистичните текстове преобладават лексикализираните метафори, но въздействени и активизиращи мисленето и емоциите на адресата са индивидуалните, авторските метафори. Метонимията придава краткост, яснота, точност на изказа, затова се среща често. Обръща се внимание, че най-предпочитани са пространствените метонимии, при които

името на столицата или на държавата замества ръководителите или гражданите; името на институцията замества названието на хората, които работят или членуват там; мястото, където се намира някакво ведомство, замества хората, работещи в него; метонимии по цвят. Перифразите се класифицират на перифрази метафори и перифрази метонимии. За епитетите се отбелязва, че се срещат главно в жанра коментар и от тях най-експресивни са хиперболичните, оксиморонните, съдържащите разговорни лексеми епитети. При сравненията преобладават индивидуалните, образните сравнения, които внушават субективното мнение на журналиста за лицата и обектите (Ватева и др., 2013:522-601).

На морфологично равнище се отбелязва, че глаголните форми са предимно в сегашно, минало свършено и по-рядко в бъдеще време. При категорията време най-характерни са транспозициите сегашно в м. бъдеще и сегашно в м. минало свършено време (първата изразява категоричност, сигурност в извършване на действието, а втората го представя като протичащо пред погледа на адресата). При глаголните категории лице и число вниманието се насочва към няколко транспозиции, свързани с експресивното въздействие на текста – 1 л.мн.ч. в м. 1 л. ед.ч. (авторът подчертава, че личната му позиция не се различава от тази на множество адресати); 3 л.ед.ч. в м. 3 л.мн.ч., като глаголът е придружен от съществителни като *човек*, *гражданин*, *българин* (има обобщаващо значение); 2 л. в м. всяко друго лице с обобщително значение. За постигане на обективност и за изтъкване на преден план на резултатите, а не на самото протичане на събитието е характерна транспозицията страдателен вместо деятелен залог.

За синтактичното равнище се посочва, че емоционално въздействие се постига чрез синтактичния паралелизъм, съчетан с различни видове повторения; чрез въпросителните изречения, от които най-експресивни са реторичните въпроси и редуването на въпрос и даден от автора отговор, чрез който той разкрива личната си оценка; чрез възклицателните изречения, които са наситени с различни емоции; чрез именните изречения, които акцентират върху качествени характеристики, описания на лица и обекти (Ватева, 2010:52-53).

След като се запознаят със стилистичните особености на публицистичните текстове, студентите трябва да разработят курсова работа, която представлява лингвостилистичен анализ на публицистичен текст от пресата. Те сами трябва да изберат подходящ текст. Още самият избор разкрива техните познания за анализа – текстът трябва да бъде експресивен, да е богат на лексеми с конотативни функции, да има няколко морфологични транспозиции, да се срещат емоционално въздействащи изречения. Лингвостилистичният анализ на публицистичен текст създава у бъдещите журналисти и PR специалисти умение да откриват езиковите единици с конотативни функции на всички езикови равнища и от техния ефект да правят изводи за авторската позиция; да развиват своя езиков усет и наблюдателност. Прецизният анализ на чужд текст е предпоставка за изграждане на умения за създаване на стилистично коректен, емоционално въздействащ собствен текст.

Върху значението на лингвостилистичния анализ обръща внимание Хр. Станева. Тя посочва, че чрез него студентите „придобиват умения за изграждане на определени функционални типове текстове и навици за оценка на стилистичните качества на текста, за редактиране и саморедактиране на текста (Станева, 1997:25). На този въпрос акцентират и Р. Йосифова и М. Илиева – „Формирането на умения за лингвостилистичен коментар на текстове е необходимо, за да се усвоят по-задълбочено функционалните стилове и свързаните с тях жанрове... Чрез лингвостилистичния анализ, приложен в процеса на обучение, се усъвършенства и умението да се строи научен текст (писмен или устен) (Йосифова, Илиева, 1999:141).

Авторките разглеждат две разновидности на лингвостилистичен анализ: 1) „Текстът се анализира по езикови равнища, като се отбелязват тези езикови единици от повърхнинната речева структура, които са стилистически значими и чието присъствие се обуславя от особеностите на комуникативния акт“; 2) „При втория модел на лингвостилистичен анализ се тръгва от дълбинното равнище на речевата структура – от откритите вече особености на комуникативния акт и свързаните с тях екстралингвистични признаци, включително и замисъла на субекта на речта, – а това позволява анализ на конкретния текст при едновременно (а не последователно, както беше при I разновидност) включване на стилистически значими езикови средства от различни равнища на езиковата система“ (цит.съч.:142-143).

На студентите се възлага да направят лингвостилистичен анализ на публицистичен текст от пресата според първата разновидност, т.е. да открият стилистически маркираните езикови единици последователно на фонетично (ако има на това равнище), лексикално, морфологично и синтактично равнище. Трябва да обяснят техния стилистичен ефект и вложената от автора субективна оценка.

За да могат да създават стилистично издържани текстове, студентите трябва да знаят какви стилистични грешки не трябва да допускат, когато пишат или говорят, а също така как да редактират текст с такива грешки. Затова в обучението по стилистика те се запознават с видовете редактиране на текст – плеонастично редактиране (прибавяне на думи), еналагично редактиране (разместване), брахилогично редактиране (съкращаване), тропово редактиране (заместване с други думи – синоними) (Чакърова, Костова, 1999:70-71). Обяснява се същността на различните видове стилистични грешки – алогизъм, амфиболия, брахилология, хипербат, плеоназъм, шаблон (цит.съч.:84).

Обучението по стилистика има като предпоставка и основа изучаването на литература (българска и чужда); литературния анализ; езиковедските науки – фонетика, лексикология, морфология, синтаксис. Чрез получените знания по стилистика студентите придобиват умения да разпознават и да анализират текстове от различните функционални стилове и най-вече от публицистичния стил, да редактират текстове със стилистични грешки, да създават собствени, стилистично издържани и въздействени текстове.

Литература:

1. Brezinski, S. Zhurnalisticheska stilistika, Izdatelstvo „Junona”, Shumen, 2001.
2. Vateva, V. Funktsionalna stilistika, Izdatelstvo „Dimant”, Burgas, 2010.
3. Vateva, V. i dr. Etnopsiholingvistichni i sotsiolingvistichni aspekti na ezika na vestnitsite v Bulgariya, Izdatelstvo „Ex – PRES” OOD, Gabrovo, 2013.
4. Josifova, R., Пиева, М., Stilistika, Izdatelstvo „Faber”, V. Turnovo, 1999.
5. Popov, D. Stilistika, Izdatelstvo „Episkop K. Preslavski”, Shumen, 2001.
6. Staneva, Hr. Stilistichen podhod kum dinamikata na teksta, Izdatelstvo “Ilinda – Evtimov” EOOD, Sofiya, 1997.
7. Hovanskaya, Z. I. Stilistika frantsuzskogo yazika, Izdatelstvo „Visshaya shkola”, Moskva, 1984.
8. Chakurova, K., Kostova, P., Fenomenut stilistichna greshka, Izdatelstvo „Maritsa”, Plovdiv, 1999.